

Oriana Kujawska

Od pomysłu do scenopisu

Scenariusz jest materiałem literackim będącym podstawą realizacji filmu. Scenariusz może być oryginalny (napisany na podstawie oryginalnego pomysłu) bądź adaptowany. Adaptacje to zaś przeróbki innych form literackich: powieści, opowiadań, utworów dramatycznych, komiksów, słuchowisk etc.

Scenariusz jest zapisem tego, co widać i słyszać na ekranie. Autor scenariusza nie opisuje przeżyć wewnętrznych bohaterów, ich myśli, ani ich przeszłości. Didaskalia zawierają wyłącznie opis akcji, która jest widoczna na ekranie. Dialogi to te kwestie, które padają wprost z ekranu. Scenariusz pisze się w czasie teraźniejszym.

Scenariusz podzielony jest na **sceny** (jedno miejsce akcji) i **sekwencje** (odrębne części dramaturgiczne). Struktura całego scenariusza zawiera się w trzech aktach i ośmiu sekwencjach. Klasyczna struktura scenariusza trzyaktowego zbudowana jest następująco: akt I, czyli ekspozycja, tj. zawiązanie akcji zakończone pierwszym punktem zwrotnym, co stanowi ¼ części filmu, następnie II akt, czyli konfrontacja, tj. rozwinięcie filmu zakończone drugim punktem zwrotnym, co stanowi ½ części filmu oraz akt III, czyli zakończenie, tj. rozwiązanie akcji, co stanowi ostatnią ¼ filmu.

Pierwszym etapem pracy nad scenariuszem jest zapis **pomysłu**, wybór **tematu**, głównych postaci i przebiegu historii. Fundamentem scenariusza jest jednak temat – jego znaczenie i sens historii, którą wyraża film poprzez perypetie bohaterów. Temat powinien być zakorzeniony w akcji, wpleciony w postacie.

Dokumentacja (research) i badania

Świat przedstawiony w filmie powinien być prawdziwy i wiarygodny. Dlatego też scenarzysta musi dobrze dokumentować wszystko co dotyczy jego powstającego scenariusza już na etapie przygotowawczym. Powinien pojechać w miejsce, gdzie toczą się wydarzenia, porozmawiać z ludźmi, których opisuje, przeczytać książki i obejrzeć filmy, które dotyczą tego samego tematu.

Protagonista – antagonist

Protagonista to główna postać scenariusza. Może być nim jeden człowiek, może to być para (przyjaciół, małżeństwo) bądź kilka osób (zespół, rodzina). W klasycznych formach scenariuszowych głównemu bohaterowi przeciwstawia się antagonist, czyli jego wróg. Ten także może być wcieleniem jednej bądź kilku postaci, np. potwora, wroga, bestii, ale może to być także system (np. totalitaryzm), czy jakakolwiek niezidentyfikowana siła. W kulminacji scenariusza główny bohater staje do bezpośredniej walki z antagonistą.

Synopsis

Po zidentyfikowaniu tematu i świata opowieści oraz określeniu głównego bohatera oraz antagonisty, autor spisuje krótki zarys całej historii, od początku do końca. Scenariusz jest bowiem utworem literackim, który ma bardzo określoną strukturę. Jej wypełnienie wymaga dokładnego zaplanowania tego, co dzieje się na początku, w środku i na końcu.

Słowem, scenarzysta przystępuje do pracy nad scenariuszem dopiero, gdy już wie jak cała historia się zakończy. Synopsis zawiera ogólny przebieg całej historii spisany na jednej do dwóch stron.

Treatment

Pracę nad scenariuszem rozpoczyna się dopiero po opracowaniu treatmentu. Jest to obecnie najczęściej spotykana forma przed-scenariuszowa, która wyparła stosowaną w przeszłości nowelę filmową. Treatment to rodzaj streszczenia całego filmu, tylko – w przeciwieństwie do faktycznego streszczenia – powstaje przed napisaniem całego scenariusza. W treatmentcie stosuje się także zapis wyłącznie tego, co widać na ekranie, natomiast nie zapisuje się dialogów. Można wyjątkowo zacytować jakąś kwestię, jeśli jest ona kluczowa dla akcji. Treatment także pisany jest w czasie teraźniejszym.

Drabinka i fiszki

Scenarzysta, aby dobrze zaplanować przebieg fabuły, musi z góry dokładnie ułożyć przebieg całej akcji. Można do tego celu użyć fiszek scen. Są to małe karteczki, na których zapisuje się pojedynczą scenę, jej dramaturgiczny przebieg i finał. Tak zapisane sceny umieszcza się (np. na tablicy korkowej) w konkretnych szeregach przy każdej z ośmiu sekwencji scenariusza. Taką samą funkcję pełni **drabinka**. Jest to jeden dokument, w formie uszeregowanego w punktach spisu wszystkich scen, gdzie każdej z nich poświęconych jest kilka linijek tekstu.

Scenariusz musi zawierać silny **konflikt**. Może on rozgrywać się pomiędzy bohaterami (antagonistą i protagonistą), ale może być także konfliktem wewnętrznym.

Potrzeba i cel

Bohater scenariusza musi bardzo czegoś chcieć. Zazwyczaj to, czego chce jest niezwykle trudne do osiągnięcia. Zatem, scenariusz opowiada o tym, jak bohater filmu bardzo czegoś pragnie, ale spotyka wiele przeszkód, które musi pokonać, aby swój cel osiągnąć. Czasem mu się nie udaje, ale jego przygody nauczyły go czegoś, co okazało się większą wartością dla niego, niż osiągnięcie tego założonego wcześniej celu. Była to bowiem jego rzeczywista potrzeba, której nie był świadomy. Mimo że nie osiągnął celu, nauczył się czegoś więcej.

Powstawanie scenariusza to długi i żmudny proces, w który zaangażowanych jest wiele osób, nie tylko jego autor. Ostateczna wersja to zazwyczaj efekt procesu zwanego **pracami literackimi**, który polega na współpracy z doradcami scenariuszowymi (czasem: script doctorami), konsultantami (specjalistami w danej dziedzinie), reżyserem (o ile scenariusz nie jest jego autorstwa). Prace literackie nad scenariuszem często trwają dość długo, a scenariusz wielokrotnie się zmienia. Zazwyczaj, powstaje wiele jego wersji zanim producent uruchomi produkcję.

Scenariusz jest także najważniejszym dokumentem, na podstawie którego producent poszukuje środków na realizację filmu. Zdarza się, że pozyskanie koproducenta (np. zagranicznego) może wymusić kolejne zmiany scenariusza (np. wymóg realizacji części scen w konkretnym kraju czy zatrudnienia dodatkowego aktora).

Format

Scenariusz stanowi narzędzie pracy całej ekipy filmowej, od producenta, poprzez aktorów, operatora, scenografa, rekwizytorów etc. dlatego jego zapis jest dość sformalizowany.

Pod pojęciem format kryją się:

- specyficzny język zapisu zwany „obrazującym stylem pisania”,
- zasady zapisu, czyli określona czcionka i tabulacja.

Obrazujący styl pisania

zakłada precyzyjny dobór słownictwa, plastyczny i dający natychmiastowe wyobrażenie o tym co się dzieje. Definiuje on przebieg dramaturgii w odpowiednim tempie oraz wpisuje się w stylistykę mającego powstać filmu.

Zasady zapisu nie są restrykcyjnie przestrzegane, choć coraz częściej wymagane. Format scenariusza obowiązujący w Europie dotarł z USA, choć ostatecznie nie warunkuje on (tak, jak w Hollywood), że osoby decydujące o finansowaniu produkcji przeczytają scenariusz bądź nawet do niego nie zajrzą. Obecnie, także instytuty filmowe w Europie wymagają sformatowanych scenariuszy.

Wielkość kartki papieru w USA jest inna niż europejskie A4, nazywa się US letter, ale w Europie powszechnie stosuje się A4. US letter jest nieco szersza i krótsza.

Wymogi dotyczące zapisu:

Czcionka: Courier wielkość 12. Ewentualnie Courier New wielkość 12.

Tekst wyrównany do lewej, nie justowany.

Didaskalia, czyli opis akcji, spisane są od lewego marginesu, wyrównane do lewej, a dialog w kolumnie pośrodku strony.

Dialogi także wyrównane do lewej (nie justowane, nie wyśrodkowane).

Numeracja stron w górnym prawym rogu.

Nagłówki scen KAPITALIKAMI. Nagłówki scen oznaczają czy akcja dzieje się wewnątrz czy w plenerze, dokładnie miejsce i porę, ale wyłącznie z podziałem na dzień i noc (bez niuansów typu zmierzch, świt, popołudnie itp.).

Didaskalia wyrównane do lewej.

Imiona postaci nad kwestią dialogową KAPITALIKAMI po środku.

Dialog pisany kolumną wyrównaną do lewej przesunięty o dwa tabulatory od lewej krawędzi. Dokładnie wg formatu kwestia zaczyna się ok. 7 cm od lewej krawędzi kartki i ok. 5 od prawej.

Czasem używa się też KAPITALIKÓW do określenia nagłych dźwięków np.

BRZDĘK rozbijanego lustra zbudził Kasię.

Jeśli dialog przenosi się ze strony na następną stronę dodaje się na dole słowo KONTYNUACJA w nawiasach i na następnej stronie, już bez imienia postaci, dialog pisze się dalej.

Filmoteka Szkolna

Wskazówki aktorskie w nawiasach po środku wpisuje się pod imieniem postaci małymi literami. Np.:

KASIA

(znudzona)

Nie chcę.

Po nagłówku wstawia się jedną linijkę odstępu przed didaskaliaми.

Po didaskaliach przed kwestią dialogową wstawia się jedną linijkę odstępu.

Przed kolejną kwestią wstawia się jedną linijkę odstępu.

Przed nagłówkiem kolejnej sceny wstawia się dwie linijki odstępu.

Strona tytułowa nie może zawierać żadnych zdjęć, grafiki, obrazków, fantazyjnych liter. Obowiązuje wyłącznie czcionka Courier wielkość 12. Tytuł wpisuje się na środku, wyśrodkowane nazwisko autora poniżej. Po prawej u samego dołu strony podaje się dane kontaktowe autora (adres korespondencyjny, telefon, mail).

Jedna strona prawidłowo sformatowanego scenariusza odpowiada jednej minucie filmu.

WNĘTRZE. BIURO – DZIEŃ

Kasia pisze scenariusz. Co chwilę zerka do podręcznika, żeby sprawdzić jakie są zasady formatowania. Słychać PUKANIE. Kasia odwraca głowę. Przez szparę w drzwiach zagląda MAMA.

KASIA

Nie teraz!

MAMA

Ale zrobiłam kogel-mogel.

KASIA

Jestem na diecie.

PLENER. PARK – NOC

Kasia biegnie przez park. Słychać przyśpieszony oddech, chrzęst kamyczków pod stopami. W pewnej chwili w oddali coś błyska, słychać WYSTRZAŁ. Kasia zatrzymuje się, rozgląda się. Nic się nie dzieje. Biegnie dalej.

Na rynku funkcjonują programy do formatowania scenariusza, np. (płatny) Final Draft, bądź bezpłatny CELTX.

Scenopis. Przed rozpoczęciem zdjęć na podstawie scenariusza opracowywany jest scenopis, czyli bardzo szczegółowy opis ujęć z dokładnym zapisem ruchów kamery, zachowań aktorów, z zapisem dialogów i efektów dźwiękowych. Scenopis rozbity jest na poszczególne ujęcia, z zaznaczeniem czasu ich trwania i drobiazgowym opisem.

Scenopis jest podstawowym materiałem dla pracy realizatorów i grupy zdjęciowej.

Oczywiście dopuszcza się możliwość improwizacji bezpośrednio na planie.

Podstawowe określenia towarzyszące pracy nad scenariuszem:

Pitching – zorganizowana w profesjonalnej branży filmowej prezentacja scenariusza, zazwyczaj jej celem jest pozyskanie producentów i w efekcie finansowania produkcji filmu.

Zdarzają się pitchingi publiczne, gdzie scenarzysta staje przed gronem słuchaczy, są też takie, gdzie scenarzysta rozmawia z potencjalnym producentem przy stoliku. Pitchingi są najczęściej wydarzeniami towarzyszącymi targom filmowym, organizowane są w trakcie różnych festiwali filmowych.

Synopsis – krótki (max. 2 strony) zarys całej historii.

Drabinka – rozpisana szczegółowo akcja całego scenariusza, w punktach, scena po scenie. Drabinkę pisze się w trakcie wymyślania scenariusza, jest dokumentem roboczym, z którego korzysta wyłącznie autor. Spisywanie w punktach zakłada także pewną skrótowość w zapisie, ale również swobodne przesuwania kolejności punktów, łatwe dopisywanie dodatkowych punktów czy też usuwanie zbędnych.

Treatment – szczegółowy zapis całej historii w formie opowiadania, streszczenia całości. Treatment wygląda jak opowiadanie, każdy akapit to jakaś dramaturgiczna część filmu. Jest dokumentem, na podstawie którego scenarzysta może szukać dodatkowego wsparcia, jest wymaganym elementem większości wniosków o dofinansowanie.

Development (tj. rozwój projektu) – okres pracy nad scenariuszem, kiedy historia jest rozwijana. Wyróżnia się development literacki, reżyserski, producencki. Development to dogłębne przygotowanie projektu filmu do realizacji. Wchodzą w to prace dokumentacyjne, konsultacje literackie, research, próby z aktorami (improwizacje), przygotowanie animatików oraz udział twórców w różnego rodzaju workshopach, marketach etc.